Tanja Trška Miklošić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest umjetnosti

5. 7. 2011.
Izvorni znanstveni rad / *Original scientific paper*

Prilog poznavanju zidnog oslika u crkvi sv. Ivana Nepomuka u Stupniku

Ključne riječi: Stupnik, sv. Ivan Nepomuk, zidno slikarstvo, ikonografija, Johann Andreas Pfeffel, Bohuslav Balbìn
Keywords: Stupnik, St John of Nepomuk, wall painting, iconography, Johann Andreas Pfeffel, Bohuslav Balbìn

Rad obrađuje zidne slike u župnoj crkvi sv. Ivana Nepomuka u Stupniku, izvedene krajem 18. stoljeća, s posebnim osvrtom na odabir ikonografskoga sadržaja zidnoga ciklusa, nadahnutog grafičkim predlošcima Johanna Andreasa Pfeffela koji su poslužili kao ilustracije djela Bohuslava Balbìna Vita S. Joannis Nepomuceni sigilli sacramentalis Protomartyris *(1730.).*

U današnjoj župnoj crkvi sv. Ivana Nepomuka u Stupniku (sl. 1), izgrađenoj u godinama 1769.–1772., sačuvan je kasnobarokni zidni oslik nekoć pripisivan Antonu Jožefu Lerchingeru i Antonu Archeru,[1] danas određen kao rad neznanoga slikara Archerova kruga.[2] Povijest župe seže puno dalje u prošlost u odnosu na današnje crkveno zdanje: na mjestu današnje barokne župne crkve nekada se nalazila starija crkva posvećena sv. Jurju, obnovljena nakon osmanskih napada 1622. godine, s tri oltara i prigrađenom nadsvođenom sakristijom.[3] Nije poznato kada je na istome mjestu izgrađena prva crkva, no vjerojatno je postojala prije 1462. godine, kako prema Baltazaru Krčeliću prenose župna spomenica i kanonske vizitacije.[4] O tome svjedoči i podatak da je 1334. godine u katedralnom arhiđakonatu (kojemu je župa Stupnik pripadala do 1771. godine, kada je osnovan turopoljski arhiđakonat[5]) postojala župa sv. Jurja »de campo Turouo«, koju Josip Buturac (1984.) prepoznaje kao župu u Stupniku.[6] Početak gradnje današnje župne crkve u župnoj je spomenici označen godinom 1769., kada je za vrijeme župnika Pavla Katarinčića (Paulus Kattarinčić) porušeno staro zdanje i postavljen kamen temeljac nove crkve.[7] Crkva je svečano blagoslovljena (*benedicta*) 30. kolovoza 1772. godine, pod novim titularom – sv. Ivanom Nepomukom, umjesto dotadašnjeg sv. Jurja.[8] Na taj su dan u njoj bile izložene relikvije sv. Ivana Nepomuka iz kraljevske riznice u Beču, dopremljene zaslugom isusovca misionara Stjepana Šinka.[9] Kao razlog promjene titulara župna spomenica navodi postojanje još jedne crkve sv. Jurja u Odri, radi koje su stupničku crkvu u narodu nazivali »mali Juraj«, budući da je »veliki« bio u Odri.[10] Odabiru sv. Ivana Nepomuka kao novoga sveca zaštitnika stupničke crkve poticaj je mogao dati događaj koji se zbio 1756., trinaest godina prije postavljanja kamena temeljca nove crkve. Kako u svom ljetopisu bilježi Baltazar Adam Krčelić, te je godine ban Karlo Batthyány »poslao na dar česticu jezika sv. Ivana Nepomuka zajedno s kovčežićem. Priredivši javnu procesiju uz brojno sudjelovanje svećenstva, redovnika i plemstva, biskup ju je donio, unio u stolnu crkvu i predao na čuvanje. Na sam blagdan sv. Ivana kanonik Ivan Krstitelj Pakši održa pohvalni govor, u kojem je veličao i mučenika i darovatelja. Od te je godine uveden običaj u stolnoj crkvi, da se nakon svršetka službe božje, koja je za tu crkvu propisana, slavi uspomena na sv. Ivana Nepomuka svečanom pjevanom misom i svečanom besjedom.«[11] Sljedeće godine osnovana je i bratovština sv. Ivana Nepomuka,[12] a o popularnosti češkoga sveca u hrvatskim krajevima svjedoče i knjižna izdanja domaćih autora posvećena pobožnosti prema njegovu mučeničkom uzoru, sačuvana, između ostalih knjižnica, i u stupničkoj.[13] Smrt sv. Ivana Nepomuka – kako je poslije razjašnjeno, legendarno pripisana čuvanju ispovjedne tajne – u ikonografiji je istaknuta kao sredstvo borbe protiv protestantskog osporavanja sakramenta ispovijedi. Stoga je čašćenje sveca poticala ne samo Rimokatolička crkva nego i Habsburški

1. Stupnik, župna crkva sv. Ivana Nepomuka (snimila T. Trška Miklošić, veljača 2011.)/ Stupnik, parish church of St John of Nepomuk (photo T. Trška Miklošić, February 2011)

dvor,[14] do te mjere da je češki mučenik u literaturi zaslužio naslov »političkog sveca«.[15] U Zagrebačkoj je nadbiskupiji čak osamnaest od ukupno 31 svetog mjesta (crkava i kapelica) na području Republike Hrvatske posvećeno sv. Ivanu Nepomuku,[16] a u kontinentalnoj Hrvatskoj posvećeni su mu brojni javni spomenici.[17] Širenje pobožnosti i ikonografije sv. Ivana Nepomuka diljem Habsburškoga Carstva odrazilo se i u uređenju unutrašnjosti župne crkve u Stupniku, u kojoj je ostvaren ciklus zidnih slika s prizorima iz svečeva života, ostvaren po grafičkim predlošcima na koje je upozorio Ivan Srša (2007.).[18]

Sačuvani podatci o slikarskim djelima u novopodignutoj crkvi vrlo su šturi: tek se u kanonskoj vizitaciji iz 1799. godine spominje da je izvana i iznutra dobro ožbukana i oslikana,[19] iz čega se može zaključiti da je te godine zidni oslik već bio dovršen.[20] Sačuvani zidni oslik obuhvaća cjelokupan svod svetišta i kalotu apside (sl. 3) te medaljone u svodu crkvenoga broda (sl. 2). Neznanom kasnobaroknom slikaru kao predložak za prizore svodnoga oslika svetišta i broda stupničke župne crkve poslužili su grafički listovi njemačkoga bakroresca i tiskara Johanna Andreasa Pfeffela (Bishoffingen kraj Altbreisacha, 1674.–Augsburg, 1748.), nastali kao ilustracije za životopis sv. Ivana Nepomuka koji je napisao češki isusovac Bohuslav Balbìn (Hradec Králové, 1621.–Prag, 1688.). Balbínov je životopis sv. Ivana Nepomuka uključen u svezak »Acta Sanctorum« izdan u Antwerpenu 1680. godine, no njegovo je ilustrirano izdanje objavljeno u Augsburgu tek nakon Balbínove smrti, 1725. godine *Vita B. Joannis Nepomuceni Martyris*,[21] te ponovno 1730., nakon svečeve kanonizacije 1729. godine *Vita S. Joannis Nepomuceni sigilli sacramentalis Protomartyris*.[22] Navedena ilustrirana izdanja na latinskom jeziku, ali i ono na njemačkom izdano 1729. godine,[23] vrlo su se brzo proširila njemačkim zemljama i tako ponudila ikonografska rješenja prizora iz života sv. Ivana Nepomuka,[24] sveca koji se u nedostatku sačuvanoga portreta koji bi poslužio kao uzor likovnim djelima prikazivao u suvremenoj svećeničkoj odjeći.[25] Pfeffelove modele upotrijebili su umjetnici diljem njemačkih zemalja i Habsburške Monarhije: od slavne braće Asam u Ettlingenu kraj Karlsruhea i Münchena,[26] do neznanoga autora zidnoga oslika u franjevačkoj crkvi u austrijskom mjestu Tulln.[27] Prvo izdanje Balbìnova životopisa iz 1725. godine, tada još uvijek blaženoga Ivana Nepomuka, sadrži trideset i jednu ilustraciju, koje se u kasnijem izdanju svetačkoga životopisa iz 1730. ponavljaju uz dodatak još dviju: *Bogorodica s Djetetom i sv. Ivan Nepomuk*, koja prati molitvu svecu na kraju životopisa, te *Kanonizacija sv. Ivana Nepomuka*, umetnuta na početku dodatka Balbìnovu životopisu pod naslovom *Supplementum vitæ S. Joannis Nepomucenim. Olim conscriptæ a P. Bohuslao Balbino S. J. desumptum ex Actis Canonizationis eiusdem Sancti*. Uz devet svetih Ivana koji prate sv. Ivana Nepomuka u slavi na predlistu oba izdanja,

2. Stupnik, župna crkva sv. Ivana Nepomuka, oslikani medaljoni u brodu crkve (snimila T. Trška Miklošić, lipanj 2011.) / Stupnik, parish church of St John of Nepomuk, painted medallions in the nave (photo T. Trška Miklošić, June 2011)

Johannes Andreas Pfeffel je prikaze iz svečeva života obogatio prikazima punih figura imenjaka češkoga sveca – što na tragu bollandističkih ideja »sistematizacije« svetaca nije bila neuobičajena praksa.[28] Od ukupno šezdeset (!) svetačkih likova (ne računajući predlist gdje se sveci ponavljaju), smještenih poput flankirajućih asistentskih skulptura uz svaki hagiografski prizor. Tako na okvirima nalazimo pedeset i osam svetih Ivana kojima su se pridružile i dvije ženske figure: jedna blaženica – dominikanka bl. Ivana Portugalska (Lisabon, 1452.–Aveiro, 1490.; Ivana d'Aviz, kći portugalskog kralja Alfonsa V., zbog čega je prikazana s krunom), i jedna svetica – benediktinka kamaldoljanka sv. Ivana iz Bagno di Romagna († Bagno di Romagna, Forlì, 1105.).[29]

Od bogatoga likovnoga repertoara koji je Johann Andreas Pfeffel ponudio svojim grafičkim listovima za ciklus zidnih slika u stupničkoj crkvi odabrano je tek dvanaest prizora. Ondje ciklus prati događaje iz svečeva života redom od Pfeffelove ilustracije broj devet (*Kralj Vaclav dodjeljuje sv. Ivanu Nepomuku prepozituru u Višegradu*) do ilustracije broj sedamnaest (*Njegovanje ranjenog sv. Ivana Nepomuka*), zatim izostavlja dva prizora u nizu i prikazuje sljedeća dva koje je Pfeffel označio brojevima dvadeset (S*v. Ivan Nepomuk kao hodočasnik u Altbunzlau*) i dvadeset i jedan (*Hapšenje sv. Ivana Nepomuka*).[30] Zidni se oslik u nutrini stupničke crkve razvija djelomice kronološki (unutar traveja): najranije scene iz svečeva života sadržane su u četiri medaljona nepravilna oblika[31] u traveju bliže svetištu, zatim slijede četiri medaljona u traveju bliže pjevalištu, da bi se slijed događaja završio prizorima mučeništva u medaljonima svoda svetišta te konačno apoteozom u sredini svodnoga polja. U prijenosu knjižne ilustracije u zidne slike autor ciklusa u dijelu oslika na svodu svetišta doslovno preuzima i natpise sadržane nad svakom Pfeffelovom ilustracijom svečeva životopisa, ali ih ispisuje tiskanim slovima i smješta u kružne slikane medaljone s gornje i donje strane urešene iluzioniranim štukom (*stucco finto*) u obliku *rocaille* motiva; natpisi nad četiri prikaza u svetištu citati su iz Staroga zavjeta.[32] Osim pojednostavljivanja Pfeffelovih kompozicijskih rješenja te izmjena detalja pojedinih prizora,[33] u prenošenju pojedinih scena stupnički slikar pokazuje nemogućnost savladavanja perspektivnih skraćenja zadanoga uzora. Primjerice, u prizoru *Hodočašća sv. Ivana Nepomuka* na svodu svetišta, dvije stube pred crkvenim portalom ne uspijeva uskladiti s pozadinom prizora pa ih nevješto »diže« unutar slikanoga prostora, na način da crkveno zdanje djeluje kao da lebdi pred svetačkim likom. U stupničkom je oslikanom svodu svetišta kasnoga 18. stoljeća ostvarena više dekoracija svodnoga plašta nego iluzija nastavka stvarnoga prostora svojstvena punokrvnom baroknom iluzionizmu. U Stupniku su pojedinačna slikana polja jasno razdijeljena i omeđena snažnim slikanim

3. Stupnik, župna crkva sv. Ivana Nepomuka, oslik svoda u svetištu (snimio I. Ferenčak, siječanj 2011.) / Stupnik, parish church of St John of Nepomuk, wall paintings on the chancel vault (photo I. Ferenčak, January 2011)

okvirima, a naznake iluzionirane arhitektonske strukture složene su i gusto se preplíću, pa se ni termin *quadratura* u užem smislu na njih ne bi mogao primijeniti. Široki okvir središnjega prizora, *Apoteoza sv. Ivana Nepomuka*, ojačan je slikanim kalotama zaključenima kružnim otvorima koji umnažaju slojeve slikanoga prostora (nebo – arhitektura), no, ponavljam, bez potpune iluzionističke uvjerljivosti. U prizoru *Apoteoze*, jedinom u cjelini sačuvanog zidnog oslika za koji se slikar nije poslužio predloškom Balbìnove *Vite*, izostao je i uvjerljivi pogled odozdo, *dal sotto in sù*, tipičan za sveca u slavi i anđele koji ga nose: protagonisti središnjega prizora riješeni su na način prenesene štafelajne slike (*quadro riportato*), bez snažnih perspektivnih skraćenja ili »probijanja« granica slikanoga prostora u kojemu se nalaze. Navedena organizacija slikanih polja, ali i zidnoga oslika u cjelini, svjedoči o utišavanju baroknoga ritma velikih pokreta (*grande maniera*), pa čak i »sušenju« ornamentalnih motiva (patuljasti *rocaille*). U nedostatku arhivskih potvrda, pitanje autorstva zidnog oslika stupničke crkve još uvijek ostaje otvoreno, a neznanog je autora moguće smjestiti tek u krug mogućih suradnika zagrebačkoga slikara Antona Archera,[34] jednoga od kojih je Mirjana Repanić Braun približila i oslik kapele sv. Roka u Galgovu.[35]

Osim autora stupničkoga ciklusa zidnih slika, nepoznat ostaje i njegov naručitelj. Izvori koji govore o župi sv. Ivana Nepomuka – župna spomenica i kanonske vizitacije – kao patrone crkve navode gospodare Kerestinca, na mjestu kojih su se u razdoblju izgradnje nove crkve i nastanka oslika izmijenile dvije velikaške obitelji: Erdödy i Pejačević. Patronatsko pravo gospodara Kerestinca – obitelji Erdödy, koja je od 1493. godine u posjedu okićkoga gospodstva kome pripada i Stupnik[36] – od najranijih vremena pretpostavlja župna spomenica,[37] ali i zapis kanonske vizitacije 1852. godine, premda nisu poznati vrijeme i osnivač stupničke župe.[38] Grof Antun III. Pejačević († 1802.) naveden je kao patron župne crkve sv. Ivana Nepomuka u protokolima kanonskih vizitacija 1792.,[39] 1799.[40] te 1802. godine.[41] Međutim, ako je suditi po sačuvanim dokumentima, njegov patronat nad crkvom sv. Ivana Nepomuka bio je relativno kratkoga vijeka, posebice ako se uzme u obzir činjenica da je »loza Antuna izumrla«.[42] Župna spomenica grofa Antuna Pejačevića spominje kao tadašnjega gospodara Kerestinca samo u kontekstu izgradnje novoga, zidanoga župnoga dvora koji je 1803. godine zamijenio dotadašnje trošno drveno zdanje, očito njegova posljednjega patronatskog pothvata,[43] a kanonska vizitacija 1843. godine kao patrona crkve ponovno navodi grofovsku obitelj Erdödy, gospodare Kerestinca.[44] U potrazi za osobom koja je odredila ikonografski sadržaj zidnoga oslika u stupničkoj crkvi i odabrala predloške treba uzeti u obzir i učenoga župnika Josipa Šipušića (Josephus Sipussich), turopoljskog plemića[45] koji je nauk završio u Zagrebu (*humaniora*) te zatim u hrvatskom kolegiju u Beču (filozofija i teologija).[46] Njega su 1777. godine župnikom župe sv. Ivana Nepomuka imenovali gospodari vlastelinstva Kerestinec.[47] U stupničkoj je župi ostao sve do svoga imenovanja zagrebačkim kanonikom 12. kolovoza 1801. godine; od 1812. godine upravlja turopoljskim arhiđakonatom, a do svoje smrti 1820. godine obnašao je brojne ugledne dužnosti.[48] Njegovo obrazovanje i ambicija kojom je zaslužio mjesto zagrebačkoga kanonika čine ga najvjerojatnijim autorom odabira narativnih prizora iz Balbìnove hagiografije sv. Ivana Nepomuka (dvanaest prenesenih u oslik od trideset i jedne knjižne grafike). Budući da je ta knjiga s grafičkim predlošcima za oslik stupničke crkve – *Vita S. Joannis Nepomuceni* – navedena u popisu knjiga u župnoj knjižnici u kanonskoj vizitaciji 1799. godine[49] (te ponovno 1852.[50]), neznani je slikar gotova pripovjedna rješenja zasigurno dobio kao dio ugovorne obveze.

Jedna neobičnost ostvarenoga (točnije, sačuvanoga) ikonografskog rješenja vraća nas ikonografiji sv. Ivana Nepomuka, točnije obveznim atributima sveca. Osim ispovjedničke rokete, aureole s pet zvijezda oko glave i prsta na ustima,[51] oni uključuju odrezan jezik kao simbol čuvanja ispovjedne tajne, koji u središnjem prizoru *Apoteoze* na

4. J. A. Pfeffel, *Bacanje sv. Ivana Nepomuka s mosta*, ilustracija 22, u: Bohuslav Balbìn, *Vita S. Joannis Nepomuceni sigilli sacramentalis Protomartyris*, 1730./ J. A. Pfeffel, *St. John of Nepomuk Thrown from the Bridge*, fig. 22 in Bohuslav Balbìn, *Vita S. Joannis Nepomuceni sigilli sacramentalis Protomartyris*, 1730

5. Neznani autor, *Bacanje sv. Ivana Nepomuka s mosta*, 1882., zidna slika nekoć u svetištu župne crkve sv. Ivana Nepomuka u Stupniku (snimila Z. Munk, 1948., Fototeka kulturne baštine Ministarstva kulture RH) / Unknown painter, *St. John of Nepomuk Thrown from the Bridge*, 1882, wall painting formerly in the chancel of the parish church of St John of Nepomuk in Stupnik (photo Z. Munk, 1948, Ministry of Culture, Croatian Cultural Heritage Photo Library)

svodu svetišta u Stupniku uzdiže jedan od anđela. Drugi je iznimno čest atribut sv. Ivana Nepomuka most, koji podsjeća na svečevu mučeničku smrt 1393. godine, kada je po nalogu kralja Vaclava noću bačen s praškoga Karlovoga mosta u rijeku Vltavu. Sukladno tome, prizor *Bacanje s mosta* – uz prikaz sveca u slavi – najčešći je ikonografski odabir za sv. Ivana Nepomuka. Međutim, u opsežnom ciklusu zidnih slika na svodovima stupničke župne crkve taj je prizor izostao, a sadržan je u oba izdanja Balbìnova djela kao jedan od ključnih događaja svečeve hagiografije (sl. 4). U oba je izdanja označen rednim brojem dvadeset i dva, dakle odmah iza prizora *Hapšenje sv. Ivana Nepomuka*, posljednjega u nizu koji prenosi neznani slikar u Stupniku. Neobičan je izostanak jednoga od najpopularnijih prizora, koji nerijetko kao narativan dodatak prati svečev lik neovisno o mediju u kojemu je prikazan.[52] Iako su u domeni kamene javne skulpture, kako ističe Doris Baričević (2008.), »prošireni ikonografski prikazi sv. Ivana Nepomuka – svetac u pratnji krvnika koji ga bacaju s mosta ili svetac u pratnji jednog ili više malih anđela – u našem (…) baroknom kiparstvu nepoznati ili pak vrlo rijetki, jer su to bile komplicirane kompozicije što je iziskivalo vrlo visoki stupanj vještine klesanja i umjetničke invencije«,[53] most kao atribut sveca ipak se javlja u drvenoj skulpturi,[54] a češće u slikarstvu.[55] U narativnim ciklusima srednjoeuropske baštine s temama iz svečeva života prizor *Bacanje sv. Ivana Nepomuka* s mosta ne izostaje: primjerice, javlja se u ciklusu od osam štafelajnih slika neznanoga majstora, također nadahnutom Pfeffelovim grafikama iz Balbìnova životopisa, sačuvanom u klaustru samostana redovnika servita u mjestu Maria Luggau u Tirolu[56] ili u spomenutim djelima braće Asam u Bavarskoj.[57]

Prizor koji nedostaje u Stupniku – *Bacanje sv. Ivana Nepomuka s mosta* – ipak je postojao. Otkrivaju ga bilješke Anđele Horvat u jednoj od njezinih najranijih »putnih bilježnica«. Na putu čiji je itinerer naznačen kao »Zagreb – Karlovac – Ogulin – Senj – Rijeka – Veprinac – Ljubljana – Zagreb« Anđeli Horvat pridružili su se Ljubo Karaman i Zdenka Munk, a prva je postaja dana 9. 8. 1948. godine bila upravo župna crkva sv. Ivana Nepomuka u Stupniku. U opisu stupničke crkve – uz neizostavnu skicu tlocrta – Anđela Horvat spominje i zidne slike: »svod u svetištu kvalitetnoje [sic] barokne iluz. freske. Tempera slika: Sv. Ivan Nep. novija – rustični rad.«[58] Sadržaj zidnoga oslika

6. Stupnik, župna crkva sv. Ivana Nepomuka, svetište prije obnove 1993. godine (snimio B. Dritanović, Fototeka Instituta za povijest umjetnosti) / Stupnik, parish church of St John of Nepomuk, chancel before the 1993 restoration (photo B. Dritanović, Photo Library of the Institute for Art History)

7. Stupnik, župna crkva sv. Ivana Nepomuka, svetište (snimio V. Urukalović, 1986., Fototeka Instituta za povijest umjetnosti) / Stupnik, parish church of St John of Nepomuk, chancel (photo V. Urukalović, 1986, Photo Library of the Institute for Art History)

autorica je sumarno navela gotovo dvadeset godina poslije, 15. lipnja 1968. godine, kada zidne slike u svetištu opisuje: »Freske Apoteoza sv. Iv. Nep. i scene muka«, te »Lijevo na zidu slika zidna u svetištu bacanje I. Nepom. s mosta.«[59] Upravo ta kratka bilješka otkriva smještaj jedne od ključnih scena ikonografije sv. Ivana Nepomuka, koju je kasnobarokni slikar izostavio iz prizorā u svetištu i medaljonima u brodu crkve. Izgled tog »rustičnog rada« sačuvan je na fotografiji koju je snimila Zdenka Munk 1948. godine,[60] vjerojatno upravo prilikom spomenutog posjeta crkvi s Anđelom Horvat (sl. 5). Određenje slike kao »novija« i »rustični rad«, koje je Anđela Horvat zapisala 1948. godine odnosi se na usporedbu sa stilski starijim oslikom svoda, koji ju u vrsnoći vidno nadmašuje, danas sudeći samo po sačuvanoj fotografiji.

O fazama uređenja unutrašnjosti stupničke crkve u 19. stoljeću, pa tako i vremenu nastanka zidne slike s prikazom *Bacanje sv. Ivana Napomuka s mosta*, svjedoče podatci zabilježeni u župnoj spomenici. Na zasluge župnika Josipa Sačića, koji je započeo sačuvanu župnu spomenicu (župnik od 1832. do 1868. godine), od godine 1849. prisjeća njegov nasljednik Mirko Belas: »Te godine (1849.) povećano bje groblje i ozidano za 77 hvati. Crkva oslikana i 4 manja žrtvenika in fresco izvedena po bojadisaru Mirku Valeneku. Nabavljeno nebo 3 zastave i druge pomanje stvari za Službu Božju. Da je moglo to postignuti, pripomože ne samo njegova briga i trud već i njegov novac, jer čitam u računskoj knjizi: 'Kroz dva měseca triuh zidarah zderžavanje u hrani i pilišu, kao i slikara. Kroz čitavo vrěme obojadisanja, na se uzeo je domaći župnik.'«[61] Toj intervenciji na nutarnjim zidovima crkve pripada i natpis na trijumfalnom luku vidljiv sve do skidanja oslika početkom devedesetih godina 20. stoljeća, koji bilježi godine izgradnje i obnove crkve: »GLORIÆ DEI HONORI S. IOANNIS NEP. INCREMENTO RELIGIONIS SALUTIFERÆ PROMOVENDIS HANC / ECCL.AM PAR. PIETAS A. 1772 E FUNDAMENTIS EREXIT. RESTAURAVIT VERO et ORNAVIT. A. 1849« (sl. 6).[62] Godine 1856. obnovljen je krov,[63] zatim i gospodarske zgrade te župni dvor. Spomenuti župnik Mirko Belas (župnik od 1868. do 1897.) nastavio je uređenje crkve: glavni je oltar obnovljen 1874. godine, »i tom zgodom promijenilo se glavni kip u njem. Koji otprije bio sv. Ivan Nepomucki ležeći na odru i slabo se mogao vidjeti a od onda isti svetac stojeći.«[64] Riječ je o drvenoj skulpturi sv. Ivana Nepomuka koja je u novije vrijeme zamijenjena oltarnom palom s prikazom sveca titulara crkve. Godine 1876. nabavljen je slikani križni put iz Beča, a godinu poslije povećane su orgulje.[65]

Ponovne intervencije na zidnom osliku crkve učinjene su nakon velikog potresa koji je 9. studenoga 1880. godine zadesio zagrebačko područje, pa tako nije mimoišao ni crkvu sv. Ivana Nepomuka u Stupniku. Župna spomenica o posljedicama toga događaja pod godinom 1881. bilježi:

8. Stupnik, župna crkva sv. Ivana Nepomuka, ostatci zidnoga oslika na sjevernom zidu svetišta (snimio I. Ferenčak, siječanj 2011.) / Stupnik, parish church of St John of Nepomuk, remains of wall painting on the north wall of the chancel (photo I. Ferenčak, January 2011)

»Opravila se crkva od potresne štete (g. 1880 9/11) i to zidarijom. Jer se zidovi s obje strane bješe odijelili od tornja na orguljaškom koru. Svod na gospodskom koru nad sakristijom sruši se i uopće sva crkva isprepuca.«[66] Radovi na popravku crkve nastavljaju se i sljedeće, 1882. godine: »Oslikala se na novo crkva tako, da se ornamentika sa svim promijenila, a slike na oltarima i lađi opravile i osvježile a nova se slika u svetištu, što predočuje bačenje sv. Nepomuka u Wltavu, učinila, dok se je u slikariju u svetištu ne diralo, što je na lijepu (al fresco) a ne oštetila se toliko. Na ovo se djelo potrošilo do 739 for.«[67] Ta bilješka otkriva dataciju (no nažalost ne i autora) zidne slike na sjevernom zidu svetišta – 1882. – čiji sadržaj otkrivaju »putne bilježnice« Anđele Horvat i fotografija snimljena 1948. godine. Moguće je da je ta slika zamijenila prethodnu iste ikonografije, po svoj prilici sadržanu u (barem) jednome od dvaju slikanih slojeva ispod nje, a koji je upotpunjavao ikonografski ciklus zidnoga oslika. Izostanak teme Bacanje sv. Ivana Nepomuka s mosta među svodnim prizorima prema Pfeffelu moguće je razumjeti jedino ako je taj prizor već postojao, i to u svetištu. Brojnost utvrđenih slikanih slojeva na tome mjestu govori u prilog važnosti teme mučeništva i njezinom ranom prikazu u svetištu crkve koja je iznova podignuta kao župna crkva s novim titularom (usporedi veličinu prikaza na fotografiji).

U takvom je stanju crkva dočekala posljednje desetljeće 20. stoljeća, kada je izvedena njezina posljednja obnova unutrašnjosti, započeta u veljači 1993. godine. Predviđeni zahvati obuhvaćali su: »čišćenje zidova od stare naslage boja, pripremanje za novo bojanje. Obnova slika u crkvi«.[68] Zidna slika s prizorom bacanja sv. Ivana Nepomuka s mosta bila je u lošem stanju, a potom većim dijelom mehanički skinuta prije početka konzervatorsko-restauratorskih istraživanja u ožujku 1993. godine.[69] Sonde na sjevernom zidu otkrile su »dva sloja oslika na kojima je bila prikazana balustrada i jedan, gornji sloj, s prikazom mramorizacije«,[70] a prizor koji je Anđela Horvat označila kao rustični rad u temperi pripadao je trećem sloju oslika sastruganom neposredno prije dolaska restauratora. Na fotografijama snimljenima tijekom spomenutih preliminarnih istraživanja,[71] u ostatcima tog trećeg, najmlađeg sloja vidljivog u gornjem dijelu oslikanog polja, tik uz donji rub otvora »gospodskoga kora« moguće je prepoznati tragove lučno izdignutog slikanog okvira nekadašnjeg prizora *Bacanje sv. Ivana Nepomuka s mosta*. Tragove figuralnoga prizora restauratori su uočili i tijekom navedenih preliminarnih istraživanja, no zbog devastiranosti oslika nije ga bilo moguće rekonstruirati.[72] Izgled svetišta prije radova otkriva i fotografija u Fototeci Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu, snimljena 1986. godine (sl. 7).[73] Na strani Evanđelja još je vidljiv prizor *Bacanje sv. Ivana Nepomuka s mosta*, usporediv s fotografijom iz 1948. godine, a na južnom zidu

bio je prikazan iluzionirani zastor za katedru misnika.[74] Ti dijelovi zidnoga oslika nisu sačuvani; danas su vidljivi tek tragovi slikanih slojeva ispod otvora »gospodskoga kora« (sl. 8).

Ocjeni zidnih slika u crkvi sv. Ivana Nepomuka u Stupniku ne pridonosi samo cjelokupni ikonografski repertoar, dio kojega je sačuvan jedino na fotografijama i ovdje virtualno restituiran, nego i utvrđene poveznice s knjižnom ilustracijom, ali i rekonstrukcija intelektualnih, političkih i umjetničkih veza koje stupničku crkvu i njezin oslik čvrsto vezuju za srednjoeuropski prostor.

BILJEŠKE

1 Usp. ARTUR SCHNEIDER, Popisivanje i fotografijsko snimanje umjetničkih spomenika godine 1938., u: »Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1937/38.«, sv. 51, JAZU, Zagreb,1939., 178; ANĐELA HORVAT, Stupnik, u: *Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, sv. 2, (ur.) Žarko Domljan, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb, 1996., 292.

2 Usp. IVAN SRŠA, *Knjiška grafika kao predložak zidnom osliku (zidni oslik na svodovima crkve sv. Ivana Nepomuka u Stupniku kraj Zagreba)*, u: »KAJ: časopis za književnost, umjetnost i kulturu«, XL, 6, Kajkavsko spravišče, Zagreb, 2007., 101–102.

3 Usp. JANKO BARLÈ, *Zagrebački arcidjakonat do god. 1642.*, Tiskara C. Albrecht (Jos. Wittasek), Zagreb, 1903. (poseban otisak iz »Katoličkog lista«), 78.

4 Kanonska vizitacija 1842. godine prenosi tekst župne spomenice o postanku stupničke župe i crkve koji je zapisao župnik Josip Sačić (župnik od 9. 4. 1832. do smrti 18. 7. 1868.). Usp. *Liber memorialis Parochiae S. Ioannis Nepomuceni in Stupnik* (dalje *Liber memorialis*), rukopis u župnom uredu župe sv. Ivana Nepomuka u Stupniku, 1; Nadbiskupijski arhiv Zagreb (dalje NAZ), Kanonske vizitacije (dalje KV), protokol 148/IVa, 41 (1842.). Zahvaljujem župniku župe sv. Ivana Nepomuka u Stupniku Vjekoslavu Pavloviću na omogućenom uvidu u župnu spomenicu.

5 Usp. *Kanonske vizitacije Zagrebačke (nad)biskupije*, (prir.) Metod Hrg i Josip Kolanović, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1989., 48.

6 Usp. JOSIP BUTURAC, *Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine*, u: »Starine« LIX, JAZU, Zagreb, 1984., 67.

7 Usp. *Liber memorialis*, 6.

8 Isto.

9 Isto. Inventar dobara župne crkve u kanonskoj vizitaciji iz 1852. godine navodi relikviju u ostenzoriju. Usp. NAZ, KV, protokol 150/VI, 23 (1852.). Relikvija sveca koju posjeduje stupnička župa i danas se izlaže na njegov blagdan 16. svibnja.

10 Usp. *Liber memorialis*, 6. Navedeno objašnjenje promjene titulara navodi i: DRAGUTIN KOMORČEC, *Župa Stučnik (sic) u Lučkom (Samoborske župe Okićkog dekanata)*, u: *Samobor: sakralno povijesni vodič (prir.) Ivan Horvat, Župni ured sv. Anastazije*, Samobor, 1988., 62–63.

11 BALTAZAR ADAM KRČELIĆ, *Annuae ili historija: 1748 – 1767 = Annuae sive historia: ab anno inclusive 1784 et susequis (1767) ad posteritatis notitiam*, (ur.) Nikola Majnarić, (prev.) Veljko Gortan, JAZU, Zagreb, 1952., 276.

12 Isto.

13 Primjerice djelo Antuna Josipa Knezovića, *Kruna obderxavaiucsiu stanie apostolsko. Izpovidnika sviu oggledalo. Xivot svetog Ivana od Nepomuka*… U Pesti: Stampano po Francisku Antunu Eitzenbergeru, 1759., te *Pobosnoszt na postenye Sz. Ivana Nepomuczenzkoga velikoga mucsenika i vernoga zpovedne szkrovnosti chuvara: na oszem ali devet dni prikladna*, Stampano vu Zagrebu: pri Cajetanu Haerl, Leto 1762. Obje knjige posjedovala je knjižnica stupničke župe – usp. NAZ, KV, protokol 146/II, 10 (1799.); protokol 150/VI, 28 (1852.).

14 Usp. SANJA CVETNIĆ, *Habsburški politički utjecaji i ikonografija sv. Ivana Nepomuka u Hrvatskoj*, u: *Hagiologija: kultovi u kontekstu*, (ur.) Ana Marinković i Trpimir Vedriš, Leykam international, Zagreb, 2008., 162–164.

15 Usp. HELMUT J. MEZLER-ANDELBERG, *Johannes von Nepomuk – ein Patron des alten Österreich?*, u: *250 Jahre hl. Johannes von Nepomuk: Katalog der IV. Sonderschau des Dommuseums zu Salzburg, Mai bis Oktober 1979*, (ur.) Johannes Neuhardt, Selbstverlag des Dommuseums, Salzburg, 1979., 45.

16 Usp. ANĐELKO BADURINA, *Hagiotopografija Zagrebačke (nad) biskupije*, u: *Zagrebačka biskupija i Zagreb 1094 – 1994*: *zbornik u čast kardinala Franje Kuharića*, (ur.) Antun Škvorčević, Nadbiskupija zagrebačka, Zagreb, 1995., 574.

17 Usp. SANJA CVETNIĆ (bilj. 14., 2008.), 165–166.

18 O predlošcima za zidni oslik župne crkve u Stupniku usp. IVAN SRŠA (bilj. 2, 2007.), 85–102.

19 »Parochialis hac Ecclesia ex solidis materialibus exstructa internae, et externae bene incrustata, et dealbata (…)« – NAZ, KV, protokol 146/II, 1 (1799.). Usp. i: IVAN SRŠA (bilj. 2, 2007.), 101.

20 U župnoj crkvi u Stupniku sačuvana su i dva slikana oltara – sv. Barbare i Bezgrješnog začeća Blažene Djevice Marije – no oni ovom prigodom nisu obrađeni.

21 Augustæ Vindelicorum: Typis Joannis Jacobi Lotteri, 1725.

22 Augustæ Vindelicorum: Sumptibus et cura Joannis Andreæ Pfeffel Cæsarei Chalcographi, 1730.

23 *Das Leben des heiligen Johannis von Nepomuck, als eines Ertz-Martyrers über das Beicht-Sigill anjetzo aber aus d. Actis u. Abh. so wohl d. Canonizations-Process, als d. hierbey angestellten Solennität eben dieses heiligen Martyrers verm*, Pfeffel, Augspurg, 1729.

24 Usp. JOHANNA VON HERZOGENBERG, *Zur Geschichte der Verehrung des Johannes von Nepomuk bis zum Beginn des 18. Jahrhunderts, u: 250 Jahre hl. Johannes von Nepomuk: Katalog der IV. Sonderschau des Dommuseums zu Salzburg, Mai bis Oktober 1979*, (ur.) Johannes Neuhardt, Selbstverlag des Dommuseums, Salzburg, 1979., 30.

25 Usp. JAROSLAV V. POLC, *Giovanni Nepomuceno, santo, martire*, u: *Bibliotheca Sanctorum: Enciclopedia dei Santi*, sv. VI, (ur.) Filippo Caraffa, Città Nuova Editrice, Roma, 1996., 851.

26 Usp. Johanna von Herzogenberg, Reliefs in der Asam-Kirche in München und ihre Vorbilder, u: »Ars Bavarica«, 19–20, München: Kunstbuchverlag Maria Weber, 1980., 63–76; K. S. [KRISTIN SINKEL], *St. Johann Nepomuk sog. Asamkirche*, u: Hermann Bauer, Bernhard Ruppecht, *Corpus der barocken Deckenmalerei in Deutschland: Freistaat Bayern, Regierungsbezirk Oberbayern*: Stadt und Landkreis München, sv. 1: Sakralbauten, Süddeutscher Verlag, München, 1987., 51.

27 Usp. JOHANN APFELTHALER, Idee und Illusion: die Minoritenkirche in Tulln, u: »Alte und moderne Kunst: österreichische Zeitschrift für Kunst, Kunsthandwerk und Wohnkultur«, XXX, 203, AMK-Verlag, Innsbruck, 1985., 10–16.

28 Na idejnoj razini taj je odabir srodan suvremenom (1731.) rješenju Ivana Krstitelja Rangera u osliku svetišta kapelice sv. Ivana Krstitelja na Gorici kraj Lepoglave (premda u drugačijem mediju i brojem likova znatno suzdržanijem). O sv. Ivanu Krstitelju i petnaest svetih Ivana u ikonografiji kapele sv. Ivana Krstitelja na Gorici usp. SANJA CVETNIĆ, Kapela sv. Ivana Krstitelja na Gorici kraj Lepoglave – »pustinjačka« ikonografija, u: »Croatica Christiana Periodica: časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu«, 52, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., 119–136.

29 U izdanju iz 1730. godine, s obzirom na dvije dodane ilustracije od kojih samo jedna sadrži prikaze svetaca, ponovno su prikazani (ali ne i vizualno ponovljeni) likovi sv. Ivana Krstitelja i sv. Ivana Evanđelista, zaštitnikā Lateranske bazilike u kojoj je 1729. godine papa Benedikt XIII. kanonizirao sv. Ivana Nepomuka.

30 Scene prikazane u stupničkom ciklusu redom je pobrojio Ivan Srša te donio usporedne prikaze grafičkoga predloška i zidnih slika, na čiji se rad ovdje upućuje za ilustracije cjelokupnoga oslika. Usp. Ivan Srša (bilj. 2, 2007.), 88–97. Za popis svih ilustriranih prizora svečeve hagiografije

u Balbìnovu djelu usp. JOHANNA VON HERZOGENBERG, Johannes von Nepomuk in der Druckgraphik des 18. Jahrhunderts, u: »Alte und moderne Kunst: österreichische Zeitschrift für Kunst, Kunsthandwerk und Wohnkultur«, XXV, 170, AMK-Verlag, Innsbruck, 1980., 15.

31 Njihov bi se oblik mogao definirati kao trapez lučno odsječenih kutova i konkavno uvučene donje stranice. Nad figuralnim prikazom svakoga medaljona u kružnom je polju naslikano pet zvijezda, jedan od atributa sv. Ivana Nepomuka.

32 Usp. Ivan Srša (bilj. 2, 2007.), 96–99.

33 Redukcije kompozicija predložaka pobrojao je i objasnio Ivan Srša (bilj. 2, 2007.), 99–100.

34 Usp. IVAN SRŠA (bilj. 2, 2007.), 101–102. Posezanje za gotovim modelima za rješenja zidnih oslika nije nepoznata praksa u baroknom slikarstvu 18. stoljeća Hrvatske i Slovenije. Usp. BARBARA MUROVEC, *Likovni viri za baročno stropno slikarstvo v Sloveniji*, u: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. v., XXXIX, Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo, Ljubljana, 2003., 92–145.

35 Kapela sv. Roka u Galgovu izgrađena je nešto prije stupničke crkve (1763.–1765.), no prvi spomen oslika datira iz kanonske vizitacije 1799. godine. – Usp. MIRJANA REPANIĆ-BRAUN, *Freske u kapeli sv. Roka u Galgovu*, u: *Pod Okićem: zavičajna knjiga župa sv. Marije i sv. Martina*, (ur.) Dragutin Pavličević, Župa sv. Marije; Župa sv. Martina, Zagreb, 1993., 347–351. Unatoč razlikama u koloritu i uporabi ornamentike, u detaljima oslika kapele sv. Roka zamjetne su podudarnosti sa stupničkim ciklusom – rješenje profilno prikazanoga anđela koji u sredini oba svoda nosi sveca u slavi (gotovo opće mjesto slikarâ Lerchingerova kruga), te prizora sa sv. Rokom koji se odriče nasljedstva u kojemu je raspored figura i elemenata slikanoga interijera (zastor ovješen u gornjem lijevom dijelu prizora, zakrivljene linije kazetiranog poda…) srodan dvama prizorima iz broda crkve u Stupniku. Na vezu Stupnika i Galgova upućuje i opaska Đurđice Cvitanović (1993.), koja pišući o kapeli sv. Roka u Galgovu povezuje grofa Antuna Pejačevića sa župnom crkvom u Stupniku, navodeći da se grof »brinuo i za župnu crkvu Sv. Jurja u Stupniku koja je građena 1772, to jest kasnije od okićke kapele Sv. Roka. Patron iz najviših društvenih krugova zacijelo je utjecao na izbor projekta i na opremanje kapele [sv. Roka u Galgovu].« – ĐURĐICA CVITANOVIĆ, *Crkvena umjetnost i graditeljstvo*, u: *Pod Okićem: zavičajna knjiga župa sv. Marije i sv. Martina*, (ur.) Dragutin Pavličević, Župa sv. Marije; Župa sv. Martina, Zagreb, 1993., 329.

36 Usp. DRAGUTIN PAVLIČEVIĆ, *Iz starije prošlosti Okića* (povijesni pregled), u: *Pod Okićem: zavičajna knjiga župa sv. Marije i sv. Martina*, (ur.) Dragutin Pavličević, Župa sv. Marije; Župa sv. Martina, Zagreb, 1993., 111.

37 Usp. *Liber memorialis*, 9.

38 »Quando Parochia Stupnikesis fundata sit, et per quem ignoratus; constituitur de praeventi sub jure Patronat Domini Kerestinec, Illustrissimi Domini haeredes Comitis Alexandri Erdody jus patronatus exercent, utpote: Joannes Nepomuk et Antonius.« – NAZ, KV, protokol 150/VI, 8 (1852.)

39 NAZ, KV, protokol 196, 221 (1792.; popis prihoda); grof Antun Pejačević ovdje je naveden i kao »gospodar posjeda« (*Dominus Terrestris*).

40 NAZ, KV, protokol 146/II, 2 (1799.).

41 NAZ, KV, protokol 65b, 567 (1802.; popis prihoda). Antun III. Pejačević je vlastelinstvo Kerestinec naslijedio po ocu Josipu II. († 1787.), kojemu je Marija Terezija 1772. godine dodijelila nasljedno grofovstvo. Usp. IVAN BALTA, Vlastelinska porodica Pejačević s posebnim osvrtom na njezinu genealogiju i heraldiku, u: »Anali Zavoda za znanstveni rad u Osijeku« 4, Zavod za znanstveni rad JAZU, Osijek, 1985., 263.

42 IVAN BALTA (bilj. 41), 263.

43 Usp. *Liber memorialis*, 7.

44 NAZ, KV, protokol 148/IVa, 42 (1843.). Tekst srodnoga sadržaja zabilježen je i u župnoj spomenici: »Ecclesiam in bono statu conservandi, et pro re nata restaurandi est primaria obligatio Collatoris, ut enim honorificis gaudet juribus, ita et onerosis premitur. Familia Collatrix Parochiae et Ecclesiae Stupnikensis est Comitum Erdody, Dominium Kerestinec jure proprietario possideno.« – *Liber memorialis*, 9.

45 Kako je naveden u popisu pitomaca Hrvatskoga kolegija u Beču za akademske godine 1768./1769. i 1769./1770. U bečki je kolegij na studij filozofije stigao 27. listopada 1768. Usp. KAMILO DOČKAL, *Hrvatski kolegij u Beču = Collegium Croaticum Viennense: (1624-1784)*, Hrvatski povijesni institut u Beču, Wien; Zagreb, 1996., 357, 360, 362. Podatci o Šipušićevu podrijetlu (»Loco Nagy Goricza« – iz Velike Gorice) i školovanju navedeni su i u kanonskoj vizitaciji iz godine 1799. – usp. NAZ, KV, protokol 146/II, 5 (1799.). Plemićka obitelj Šipušić (Sippusich) javlja se u spisima Plemenite općine Turopolje koje je sabrao Emilij Laszowski – usp. EMILIJ LASZOWSKI, *Povjesni spomenici plem. općine Turopolja: nekoć »Zagrebačko polje« zvane*, sv. 4 (1560.–1895.), Tiskom Antuna Scholza, Zagreb, 1908.

46 Usp. LJUDEVIT IVANČAN, *Podatci o zagrebačkim kanonicima od godine 1193. do 1924.*, 1912.–1924., tipkopis u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu, Zagreb, 925–926.

47 Usp. *Liber memorialis*, 6. Župna spomenica ne navodi tko su gospodari Kerestinca u trenutku njegova imenovanja – obitelj Erdödy ili Pejačević.

48 »God. 1815. postao je vrbovački, 1817. varaždinski arhidjakon, uz to je bio influirani prepozit Bl. Dj. Marije de Joth (…). Od g. 1804. do 1806. bio je rektor sjemeništa, 1806. diecezanski fiscus i censor, od 1808. do 1811. inspector banatskog dobra, 1815. dekan, 1817. nadstojnik pobožnih zaklada. Umro je dne 21. IX. 1820. u 71. godini svoje dobe.« – LJUDEVIT IVANČAN (bilj. 46.), 926.

49 Usp. NAZ, KV, protokol 146/II, 10 (1799.). Po usmenom priopćenju sadašnjega župnika župe sv. Ivana Nepomuka u Stupniku Vjekoslava Pavlovića u župi se još čuvaju knjige nekadašnje župne knjižnice, no do trenutka predaje ovoga teksta nije mi ih nažalost bilo moguće vidjeti.

50 Usp. NAZ, KV, protokol 150/VI, 28 (1852.).

51 Usp. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, (ur.) Anđelko Badurina, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990. [1979.], 284 [Emilijan Cevc]. Usp. i ANĐELKO BADURINA, *Hagiotopografija Hrvatske*, CD-ROM, Institut za povijest umjetnosti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006., gdje su kao atributi sv. Ivana Nepomuka navedeni »sidro, most, odrezan jezik, biret«.

52 Dovoljno je prisjetiti se slavnoga spomenika sv. Ivanu Nepomuku na Karlovome mostu u Pragu (1683.), koji je po modelu Johanna Brokoffa izlio Wolff Hieronymus Heroldt, popularnom uzoru za kasnija rješenja svečevih skulptura, na čijem je širokom postamentu uz prizor *Kraljičine ispovijedi* prikazana i scena *Bacanja s Karlovog mosta*. O trajnosti ikonografije *Bacanja sv. Ivana Nepomuka s mosta* svjedoči, više od dva stoljeća poslije, reljef ispod pale na oltaru sv. Ivana Nepomuka (između 1903. i 1907.) iz radionice Ferdinanda Stuflessera u Bazilici Srca Isusova u Zagrebu. Usp. OLGA MARUŠEVSKI, *Bazilika Srca Isusova u Zagrebu*, u: *Isusovci u Hrvata*, (ur.) Vladimir Horvat, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove; Hrvatski povijesni institut, Zagreb, Beč, 1992., 464.

53 DORIS BARIČEVIĆ, *Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske*, Institut za povijest umjetnosti, Školska knjiga, Zagreb, 2008., 400. Kameni javni spomenici sv. Ivanu Nepomuku javljaju se najčešće uz mostove, koji tako postaju atribut posuđen iz stvarnosti.

54 Primjerice na trodijelnom glavnom oltaru župne crkve sv. Jakova u Prelogu (1758.) koji je još Anđela Horvat pripisala Veitu Königeru, gdje je lik sv. Ivana Nepomuka prikazan kako lebdi nad mostom, s reljefnim prizorom kraljičine ispovijedi u podnožju. Usp. DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 53), 378–379, 380, 383.

55 S mostom u pozadini prikazuje ga, primjerice, Ivan Krstitelj Ranger u kapeli sv. Ivana na Gorici i nekadašnjoj pavlinskoj crkvi u Olimju. Most uz lik sv. Ivana Nepomuka javlja se i na slici umetnutoj u začelni dio propovjedaonice u kapeli Majke Božje Anđeoske u Markuševcu. Propovjedaonicu datiranu 1759. godinom kao rad Josipa Stallmayera odredila je Doris Baričević – usp. DORIS BARIČEVIĆ (bilj. 53), 258–259.

56 Ulje na platnu, svaka 121x79 cm. Usp. *Johannes von Nepomuk: Mitpatron des Landes Tirol: Bilder und Plastiken*, (ur.) Norbert Möller, Kulturverlag, Thaur, 1995., 286–287, 293–295.

57 Usp. bilj. 26.

58 ANĐELA HORVAT, *Putna bilježnica* (dalje PB) V. (1948.), 10 (9. VIII. 1948.). Putne bilježnice kao dio ostavštine Anđele Horvat čuvaju se u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu.

59 ANĐELA HORVAT, PB XXVII. (1967.–1969.), 168 (15. 6. 1968.). Podcrtala Anđela Horvat

60 U katalogu Fototeke kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske fotografija je označena kao »Slika (tempera) u svetištu – *Sv. Ivana Nepomuka bacaju u Vltavu*; snimila Zdenka Munk, 1948. god.« (inv. br. 5876; neg. I-g-43).

61 *Liber memorialis*, 12.

62 Fototeka Instituta za povijest umjetnosti, inv. br. Stp. F-8, snimio Borislav Dritanović. U Fototeci Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu sačuvano je više fotografija unutrašnjosti župne crkve u Stupniku, a fotografiju glavnoga oltara snimio je i Artur Schneider. Usp. ĐURO VANĐURA, BORIVOJ POPOVČAK, SANJA CVETNIĆ, *Schneiderov fotografijski arhiv: hrvatski spomenici kulture i umjetnosti*, HAZU, Strossmayerova galerija starih majstora, Zagreb, 1999., 199.

63 Usp. *Liber memorialis*, 16.

64 *Liber memorialis*, 25. Danas se ležeći drveni kip sv. Ivana Nepomuka nalazi unutar stipesa bočnoga oltara sv. Valentina na strani Poslanice (prema župnoj spomenici postavljenoga 1898. godine – usp. *Liber memorialis*, 32), no nije moguće sa sigurnošću tvrditi da je riječ o skulpturi koja je do 1874. godine resila glavni oltar stupničke crkve.

65 Usp. *Liber memorialis*, 25.

66 Isto.

67 Isto.

68 *Liber memorialis*, 101. Župna spomenica ne spominje konzervatorsko-restauratorska istraživanja, a navodi: »Radove izvode majstori Franjo i Mijo Genc iz Bednje. A sve pod nadzorom Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu.«

69 Usp. IVAN SRŠA, *Izvještaj o rezultatima konzervatorsko-restauratorskih istraživanja na nutarnjim zidovima crkve sv. Ivana Nepomuka u Lučkom (Stupnik)*, Zagreb, 15. ožujka 1993., tipkopis u Arhivu dokumentacije (1966.–1996.) Hrvatskog restauratorskog zavoda, br. dosjea 705/31, 1. Na pomoći pri istraživanju i omogućenom uvidu u dokumentaciju zahvaljujem konzervatoru-restauratoru savjetniku Ivanu Srši te voditeljici Arhiva dokumentacije HRZ-a Vesni Bujan.

70 Isto.

71 Fotografije su dio konzervatorsko-restauratorske dokumentacije istraživanja oslika u župnoj crkvi u Stupniku Odjela za zidno slikarstvo i mozaik Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zagrebu.

72 Po bilješci Ivana Srše uz skice načinjene prilikom preliminarnih istraživanja 10. ožujka 1993. godine, koje mi je ljubazno ustupio, na čemu mu najsrdačnije zahvaljujem.

73 Fototeka Instituta za povijest umjetnosti, snimio Vjekoslav Urukalović 1986. godine.

74 Usp. IVAN SRŠA (bilj. 69, 1993.), 2: »Prema dosadašnjim nalazima taj oslik prikazuje naslikanu nišu (?).«

Tanja Trška Miklošić
A Contribution to the Study of Wall Paintings in the Church of St John of Nepomuk in Stupnik

The church of St John of Nepomuk in Stupnik, erected between 1769 and 1772, preserves a late-Baroque cycle of wall paintings formerly considered the work of Anton Jožef Lerchinger and Anton Archer, and presently attributed to an unknown painter from Archer's circle. The painted cycle was directly inspired by the prints of the German engraver and printer Johann Andreas Pfeffel (Bishoffingen near Altbreisach 1674 – Augsburg 1748), executed as illustrations for the Life of St John of Nepomuk *(Nepomucene) written by the Czech Jesuit Bohuslav Balbìn (Hradec Králové 1621 – Prague 1688). The illustrated edition of Balbìn's* Vita S. Joannis Nepomuceni sigilli sacramentalis Protomartyris*, published in 1725 and again in 1730 after the saint's canonization, represented the source of visual models for numerous artists in Central Europe, and a copy of the famous book was recorded in Stupnik parish library at the time of the execution of wall paintings. The twelve selected episodes from the life of St John of Nepomuk depicted in painted medallions on the vaults do not include one of the most important scenes of his iconography –* St John of Nepomuk Thrown from the Bridge*. The said scene, of much larger dimensions than the ones in vault medallions, was once painted on the north wall of the chancel. The composition of the chancel wall painting executed in 1882 (which probably substituted an earlier painting of the same subject) is revealed by the manuscript notes of Anđela Horvat and old photographs. The use of book illustration – probably due to the educated parish priest Josip Šipušić, later a Zagreb canon – whose role in the globalization of images has yet to be fully researched, connects the wall paintings in the parish church in Stupnik with elaborate visual narrations of the saint's hagiography in Central Europe.*